

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
KOLEGIUM GOSPODARKI I ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ
INSTYTUT GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ I STUDIÓW MIEJSKICH
KATEDRA GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ
31-510 Kraków, ul. Rakowicka 27
tel. 12 293 74 20, 12 293 53 24, fax 12 293 50 44

...../pieczęć/.....

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pani mgr Magdaleny Biernackiej pt. *“The impact of institutional aspects on the availability, accessibility, and attractiveness of green spaces in Lodz”*,

przygotowanej pod kierunkiem Promotora Pana dr. hab. Jakuba Kronenberga, prof. UŁ oraz Pani dr Edyta Łaszkiwicz w roli Promotora pomocniczego.

Na podstawie:

- uchwały Komisji Uniwersytetu Łódzkiego ds. stopni naukowych w dyscyplinie ekonomia i finanse z dn. 9.05.2022 o powołaniu mnie na Recenzenta rozprawy doktorskiej;
- §1. Umowy o dzieło nr UODRD/8/212/05/2022 z dn. 17.05.2022 r. polegającej na sporządzeniu recenzji rozprawy doktorskiej;
- warunków określonych w art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dn. 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 30 sierpnia 2018 r. poz. 1669);

przedkładam recenzję rozprawy doktorskiej Pani mgr Magdaleny Biernackiej zawierającą ocenę wraz z uzasadnieniem: oryginalności rozwiązania problem naukowego; ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie ekonomia i finanse; umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Struktura rozprawy

Przedłożona do recenzji rozprawa stanowi zbiór czterech opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych:

- 1) Biernacka M., Kronenberg J. [2018], Classification of institutional barriers affecting the availability, accessibility and attractiveness of urban green spaces. *Urban Forestry & Urban Greening*, 36. Elsevier. pp. 22-23;
- 2) Biernacka M., Kronenberg J. [2019], Urban green space availability, accessibility and attractiveness, and the delivery of ecosystem services. *Cities and the Environment*, 12(1). Loyola Marymount University and Loyola Law School. pp. 1-15;
- 3) Biernacka M., Kronenberg J., Łaszkiwicz E. [2020], An integrated system of monitoring the availability, accessibility and attractiveness of urban parks and green squares. *Applied Geography*, 116. Elsevier. pp. 1-16;

- 4) Biernacka M., Łaskiewicz E., Kronenberg J. [2022], Park availability, accessibility, and attractiveness in relation to the least and most vulnerable inhabitants. *Urban Forestry & Urban Greening*, 73. Elsevier. pp. 1-10.

W rozprawie doktorskiej artykuły zostały poprzedzone merytorycznym wprowadzeniem oraz streszczeniami w języku polskim i angielskim; oraz zakończone rozdziałem podejmującym dyskusję i konkluzje. Integralną częścią rozprawy są również załączniki tj.: dwa będące dodatkiem do artykułów; cztery będące deklaracją udziału autorów w opracowaniu recenzowanych artykułów. Całość liczy 124 strony.

W recenzji należy poddać ocenie wyłącznie indywidualny wkład kandydatki, który w przypadku wymienionych artykułów naukowych stanowi odpowiednio:

- 1) 75% i odnosił się do: przeglądu literatury naukowej, przygotowaniu koncepcji artykułu, opracowaniu ram analitycznych (trzech poziomów podaży terenów zieleni wraz z ich prezentacją graficzną), przeprowadzeniu wszystkich analiz, przygotowaniu manuskryptu, wizualizacji wyników;
- 2) 80% i odnosił się do: przeglądu literatury naukowej, przygotowaniu koncepcji artykułu, przeprowadzeniu wszystkich analiz, przygotowaniu manuskryptu, wizualizacji graficznej wyników, przygotowaniu i przeprowadzeniu badania ankietowego;
- 3) 75% i odnosił się do: przeglądu literatury naukowej, przygotowaniu koncepcji artykułu, zaproponowaniu sposobu obliczania wskaźników, przeprowadzeniu wszystkich analiz, przygotowaniu manuskryptu, wizualizacji graficznej wyników;
- 4) 80% i odnosił się do: przeglądu literatury naukowej, przygotowaniu koncepcji artykułu, przeprowadzeniu wszystkich analiz, przygotowaniu manuskryptu, wizualizacji wyników.

Analiza zakresu udziałów Pani mgr Magdaleny Biernackiej w opracowaniu wymienionych artykułów zwraca uwagę na wysokie jej zaangażowanie, co może być oceniane jako mocna strona, szczególnie iż artykuły #1., #3. oraz #4. wykazują bardzo wysoki *Impact Factor*. Mocną stroną jest też umiejętność pracy w zespole naukowym, co dokumentowane jest zarówno współudziałem w opracowaniu owych artykułów, jak i udziałem w projektach badawczych, których pokłosiem są recenzowane artykuły (przy każdym recenzowanym artykule widnieje opis, iż artykuł powstał w ramach projektów badawczych, m.in. NCN). Jako słabość, która utrudnia wykonanie recenzji (tzn. spełnienie warunku: umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej), jest brak opisu zaangażowania współautorów. Z punktu widzenia przygotowania recenzji doktorskiej, brak owych opisów ma dwojakie konsekwencje interpretacyjne:

Po pierwsze, w opisach zaangażowania Doktorantki nie dostrzegam udziału w przygotowaniu dyskusji i konkluzji w kolejnych artykułach, stąd też można przyjąć, że są rezultatem prac współautorów. Wówczas dorobek Doktorantki pozbawiony byłby ważnej części pracy naukowej wiążącej się z interpretacją wykonanych badań. Dodatkowo, dla ostatniej części merytorycznej doktoratu – Dyskusja i konkluzje – rodzi się pytanie, czy Doktorantka nie przypisała sobie wniosków sformułowanych przez współautorów? Wszak znaczna części rozdziału "Dyskusja i konkluzje" jest syntezą omawianych artykułów.

Po drugie, na podstawie opisów udziału możliwe jest, że Doktorantka wykonała niemal całość pracy nad artykułami, w tym brała udział w dyskusji i konkluzjach, ale nie wykazała ich z nazwy w opisach udziałów. Przy braku wyjaśnienia zakresu prac współautorów, wciąż nie jest jasnym,

co w rzeczywistości stanowiło nakład pracy Doktorantki, a zatem co powinno być przedmiotem recenzji doktorskiej?

Ponieważ na stronie tytułowej rozprawy, znajdują się odręczne podpisy promotorów z adnotacją o jej przyjęciu, w niniejszej recenzji ocenie poddane zostają wszystkie zapisy w rozprawie dokonane przez Doktorantkę z przyjęciem założenia, że są wytworem wyłącznie jej aktywności naukowej, a promotorzy będąc jednocześnie współautorami artykułów potwierdzają ten stan rzeczy.

Zasadność podjęcia tematu

Miasta od wieków są podstawą ludzkiej cywilizacji, a obecnie większość populacji świata żyje w miastach. Miasta odgrywają bardzo ważną rolę w procesie rozwoju gospodarczego, choćby z uwagi na to, iż to w nich wytwarzana jest większość światowego dobrobytu. A jednak część z nich doświadcza kryzysów społeczno-gospodarczych, podczas gdy inne miasta dynamicznie rozwijają się. O sukcesie lub porażce miasta przesądzają szeroko rozumiane mechanizmy miejskie, te: społeczno-ekonomiczne, polityczne jak i przestrzenne. W ekonomii dobrze rozpoznane są mechanizmy społeczno-gospodarcze, które wiążą determinanty rozwoju lokalnego/regionalnego z obserwowanymi efektami w sferze gospodarczej przyjmując postać kolejnych koncepcji teoretycznych. Pomimo, iż znane są również rozwiązania wypracowane na gruncie nauk politycznych oraz przestrzennych, to jednak nie są one powszechnie znane w wyjaśnianiu funkcjonowania polskich miast (z małymi wyjątkami). Jako przykład można tu wymienić koncepcję udogodnień miejskich (ang. *urban amenities*), czy też koncepcję ucieczki od problemów (ang. *flight from blight*). To właśnie do nurtu przestrzennego mechanizmów rozwoju miast zaliczam zagadnienia podaży terenów zielonych, którymi w rozprawie doktorskiej zajmuje się Pani mgr Magdalena Biernacka.

Jak zauważa Doktorantka, tereny zieleni wpływają na jakość życia i zdrowie mieszkańców, świadcząc na ich rzecz szereg usług ekosystemów, a ich ograniczona podaż ma negatywny wpływ na kondycję psychofizyczną mieszkańców. Doktorantka w art. #4. (s. 1) wylicza badania dokumentujące ekonomiczne korzyści dostępności terenów zieleni, które dotyczą redukcji kosztów na zdrowie i ochronę środowiska, ale też wzrostu zatrudnienia i nowych inwestycji. Równoległe do tych badań, trzeba zwrócić uwagę, że kondycja psychofizyczna jest z kolei ważnym czynnikiem produktywności, a dalej efektywności funkcjonowania gospodarki miejskiej. Argumenty te w perspektywie wybranych statystyk polskich miast eksponują potrzebę zajmowania się przedmiotowym zagadnieniem. Otóż, 66 największych polskich miast zajmuje zaledwie 2,4% powierzchni kraju, gdzie funkcjonuje 33% ludności Polski (źródło: Państwowy Instytut Geologiczny). Stąd, podejmowanie zagadnienia ograniczonej podaży terenów zielonych ma uzasadnienie nie tylko dla rozwoju gospodarczego miast, ale i dobrostanu społecznego. Ważne jest bowiem kształtowanie odpowiedniej przestrzeni miasta, która będzie teraz i w przyszłości tworzyć właściwe środowisko zamieszkania i rozwoju mieszkańców, a w konsekwencji gospodarki miasta. Co więcej, samo istnienie terenów zieleni nie jest wystarczające, bowiem – jak podkreśla Doktorantka - zasadnicze znaczenie ma fizyczny dostęp do tych terenów, jak i ich atrakcyjność. Tymczasem w literaturze przedmiotu istnieje luka w konceptualizacji podaży terenów zieleni, tj. w relacji pojęć: istnienie

(ang. *availability*) vs. dostępność (ang. *accessibility*) vs. bliskość (ang. *proximity*). Dodatkowo, brak jest spójności terminologicznej w zakresie pojęć: atrakcyjność, dostępność i jakość terenów zieleni. Brak owej spójności rzutuje nie tylko na sferę badań identyfikujących konsekwencje zamian podaży terenów zieleni, ale również na sferę praktyki, tj. doboru instrumentów zarządzania miastem adresowanych do terenów zieleni.

W mojej ocenie, podjęcie w rozprawie doktorskiej tematu podaży terenów zieleni znajduje uzasadnienie dla dyscypliny ekonomia i finanse, zarówno z punktu widzenia naukowego tj. wypełnienie luki w obecny stanie wiedzy; jak i praktycznego tj. możliwości formułowania celów dla rozwoju miasta oraz ich instrumentalnego oprzyrządowania.

Cele pracy i hipotezy badawcze

Rozprawa doktorska została zatytułowana jako „Wpływ aspektów instytucjonalnych na istnienie, dostępność i atrakcyjność terenów zieleni w Łodzi”.

Doktorantka dostrzega lukę w bieżącym stanie wiedzy, która ogniskuje się wokół braku usystematyzowania zagadnień związanych z podażą terenów zieleni w mieście. Należy pozytywnie ocenić nie tylko identyfikację luki badawczej, ale i sformułowanie celów dla prac badawczych, które zamierzają wypełnić ową lukę. Cel główny określono bowiem jako „klasyfikacja barier instytucjonalnych wpływających na podaż terenów zieleni, a także rozróżnienie poziomów wpływających na tę podaż”. Autorka określiła również cel dodatkowy „operacjonalizacja zaproponowanej klasyfikacji barier poprzez stworzenie wskaźników, które mogłyby być wykorzystane w innych badaniach związanych z tworzeniem i zarządzaniem terenami zieleni, a także w praktyce planistycznej”. Od strony metodycznej, poprawnie sformułowano cele badań. Cel główny oddaje bowiem konceptualizację badania, podczas gdy cel dodatkowy określa operacjonalizację – wskazując to z nazwy. Pozytywnie można ocenić sformułowanie celów w taki sposób, iż oddają uniwersalność propozycji metodycznej badania, tzn. możliwość zastosowania metody w odrębnych badaniach. Ma to charakter użyteczny i stanowi o oryginalności propozycji rozwiązania problemu naukowego. Dodatkowo, cel główny mocno wpisuje się w nurt badań nad determinantami rozwoju lokalnego, a szczególnie destymulant, które są jedną z domen dyscypliny ekonomia i finanse. Cele pracy oceniam zatem pozytywnie, gdyż są oryginalne i wpisują się w kontekst dyscypliny.

Nieco bardziej krytycznie podchodzę do tytułu rozprawy: brakuje w nim uniwersalności, tzn. dotyczy wyłącznie jednego miasta. Rodzi się pytanie, czy na podstawie doświadczeń jednego miasta można formułować wnioski ogóle, a dalej rekomendacje metodyczne i dla praktyki tj. polityki miejskiej? A inaczej ujmując: czy specyfika zagospodarowania przestrzennego Łodzi, jej procesów społecznych, ale i źródeł danych są na tyle uniwersalne, że mogą być adaptowane np. dla Krakowa? Dodatkowo, lektura rozprawy zwraca uwagę, że Doktorantka koncentruje badania na parkach, będących jedną z form terenów zieleni. Zatem, czy w tytule nie powinno znaleźć to odzwierciedlenia?

Hipotezy badawcze odnaleźć można w kolejnych artykułach oraz we wprowadzeniu i są nimi:

- H₍₁₎ Na istnienie, dostępność i atrakcyjność miejskich terenów zieleni wpływają wyraźnie identyfikowane bariery instytucjonalne [art. #1.];

- H₍₂₎ Instytucje formalne mają większy wpływ na istnienie barier niż instytucje nieformalne [art. #1.];
- H₍₃₎ Podaż terenów zieleni na każdym z trzech poziomów (istnienia, dostępności i atrakcyjności) inaczej wpływa na usługi ekosystemów [art. #2.];
- H₍₄₎ Fizyczny dostęp do terenów zieleni nie zawsze jest tożsamy z dostępem do usług ekosystemów [art. #2.];
- H₍₅₎ Każdy park w mieście jest narażony na występowanie barier, choć obciążają one podaż tych terenów w różnym stopniu [art. #3.];
- H₍₆₎ Najbardziej wrażliwe grupy mieszkańców skupiają się wokół parków ocenianych najgorzej pod względem występowania barier, z kolei grupy mniej wrażliwe miałyby czerpać korzyści z parków, które w mniejszym stopniu są obciążone różnorodnymi barierami [art. #4.].

Od strony metodycznej, hipotezy przygotowano właściwie. Są bowiem oryginalne, gdyż dotyczą zagadnień mieszczących się w zidentyfikowanej luce badawczej. Ponadto, są sformułowane w sposób jednoznaczny, spójny wewnątrznie, a przede wszystkim są możliwe do sprawdzenia. Od strony merytorycznej, dostrzegam spójność pomiędzy hipotezami a celem pracy. Kolejne hipotezy uszczegóławiają cel główny, wskazując na powiązanie konceptualne i metodyczne recenzowanych artykułów. Ponadto, H₍₁₎-H₍₃₎ wprost nawiązują do tytułowego wpływu, ale i w H₍₅₎-H₍₆₎ odnaleźć można zamiar identyfikacji wpływu aspektów instytucjonalnych na podaż terenów zieleni (parków). Powiązanie tematyczne artykułów nie budzi zatem wątpliwości.

Ocena warstwy merytorycznej

Wprowadzenie merytoryczne: *Wstęp*.

Wstęp rozpoczyna przegląd aktualnych badań (znakomita większość nie jest starsza niż 10 lat) w zakresie relacji jakość życia vs. dostępność terenów zieleni, oraz ekonomiczne konsekwencje owych relacji. Doktorantka identyfikuje tu m.in. badania wskazujące, iż ograniczona podaż terenów zieleni prowadzi do wzrostu wydatków na opiekę zdrowotną oraz świadczeń socjalnych, a także generuje problemy związane z ciągłością zatrudnienia. Problemy te mogą prowadzić do spadku dochodów miasta i ograniczają możliwości inwestycyjne w długim okresie. Pozytywnie oceniam takie osadzenie tematu w problematyce, którą zajmuje się dyscyplina ekonomia i finanse. Walorem wprowadzenia jest również wyraźne rozgraniczenie trzech kategorii: *availability, accessibility, attractiveness* (dalej: A-A-A). Taka konceptualizacja pojęć jest ważna z punktu widzenia badania konsekwencji, formułowania polityki miejskiej, doboru instrumentów. Wśród mankamentów wprowadzenia – w moim odczuciu – jest brak wyczerpującego zdefiniowania miejskich terenów zieleni (dalej: UGS od ang. *urban green spaces*) w kontekście własności gruntów (np. czy prywatne, nieużytkowane grunty wchodzą w skład UGS; jeśli tak, to ocena A-A-A winna być dynamiczna). Brakuje mi również nieco szerszego przeglądu koncepcji teoretycznych i na tym tle uzasadnienia wyboru podejmowanej w doktoracie koncepcji sprawiedliwości środowiskowej. Pomimo tych mankamentów, Doktorantka wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie. Mocną stroną w tej części pracy są również tabele i rysunki, które pomagają w uchwyceniu spójności badań prezentowanych w kolejnych artykułach.

Artykuł #1.: *Classification of institutional barriers affecting the availability, accessibility and attractiveness of urban green spaces.*

Artykuł ma charakter rozważań teoretycznych. W artykule określono podstawy teoretyczne i ramy analityczne dotyczące trzech poziomów świadczenia UGS: istnienie, dostępność i atrakcyjność. Skatalogowano również bariery i aktorów oddziałujących na każdy z wymienionych poziomów. Bariery podzielono na pięć grup: ekonomiczne (np. brak środków finansowych na tworzenie nowych UGS lub ich utrzymanie), dotyczących planowania przestrzennego (np. nowe inwestycje deweloperskie), prawnych (np. akty prawne mające wpływ na istnienie UGS), dotyczących zaangażowania mieszkańców (np. brak partycypacji społecznej i ekologicznej świadomości) i związanych z zarządzaniem UGS (np. brak bezpieczeństwa, brak parku, infrastruktury lub sprzętu rekreacyjnego). Wyróżniono sześć grup podmiotów związanych z zapewnieniem UGS: indywidualni właściciele, grupy nieformalne (np. społeczności lokalne), grupy sformalizowane (np. spółdzielnie mieszkaniowe), zarządy dzielnic, władze j.s.t., rządowe i pozarządowe jednostki (np. Ministerstwo Środowiska, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej). Do typów UGS zaliczono natomiast obszary formalne, czyli te które są podlegają zarządzaniu przez określony układ podmiotowy (np. parki, skwery, ogrody działkowe, ogrody botaniczne itp.), oraz nieformalne pozostające poza kontrolą (np. nieużytki, łąki itp.).

Teoriopoznawczy charakter artykułu oceniam pozytywnie biorąc pod uwagę chronologię procesu badawczego w doktoracie. Zakres oraz rodzaj wykorzystanej literatury (63 pozycje krajowe i zagraniczne) umożliwiają konceptualizację problemu badawczego, która będzie mieć zastosowanie w kolejnych artykułach Doktorantki. Pozytywnie oceniam również udaną próbę uchwycenia współzależności pomiędzy: typami UGS, poziomami UGS a podmiotami; jak i barier instytucjonalnych utrudniających świadczenie UGS. Wśród niedostatków, które dostrzegam, jest wątpliwość potraktowanie własności prywatnej. W mojej ocenie, zdecydowanie lepsze wrażenie robiłyby rozważania wyraźnie rozgraniczone na zagadnienia dotyczące miejskich terenów zieleni, których właścicielami są podmioty prywatne oraz zagadnienia obszarów zieleni pozostających we władaniu podmiotów publicznych. Takie rozgraniczenie uzasadnione jest przede wszystkim szeroko dyskutowanymi problemami planowania i zagospodarowania przestrzennego (np. kolejne orzecznictwa sądowe przyznające prawo właścicielowi terenu do gospodarowania zgodnego z jego interesami), oraz rzeczywistością gospodarki wolnorynkowej z – oczywistą – dominacją sektora prywatnego.

Pomimo tych niedostatków, artykuł będąc autorską systematyzacją barier świadczenia miejskich terenów zieleni, jest właściwym podłożem teoretycznym do dalej prowadzonych badań i wychodzi naprzeciw spełnieniu warunku wykazania w rozprawie ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie.

Artykuł #2.: *Urban green space availability, accessibility and attractiveness, and the delivery of ecosystem services.*

Artykuł ma charakter badawczy, przy czym jego wprowadzenie syntetyzuje uprzedni dorobek teoretyczny Autorki. W podrozdziale *Introduction to the case studies* odnajduję ważne rozważania nad szerszym kontekstem trzech poziomów świadczenia miejskich terenów

zieleni. Autorka omawia tu konteksty dla trzech studiów przypadku, gdyż każdy z nich będzie reprezentował kolejne trzy poziomy świadczenia miejskich terenów zieleni. Podkreślić chcę tu szczególnie pierwsze studium przypadku, które dotyczyło liberalizacji w Polsce ustawy o ochronie przyrody z 2017 r., która doprowadziła do masowego wycinania drzew w Polsce. Takie szkodliwe ustawodawstwo, szczególnie dla terenów zieleni miejskiej, uzasadnia potrzebę naukowego, a dalej praktycznego, zajmowania się podjętym przez Doktorantkę tematem. Drugi przypadek, koncentruje uwagę na zmianie ogrodów działkowych na publiczną plażę i park. Trzecie studium przypadku dotyczyło konfliktów jakie zachodzą między różnymi funkcjami użytkowania Lasu Łągiwnickiego, w tym głośnymi imprezami rozrywkowymi. Wszystkie trzy przypadki dotyczą obszarów w Łodzi. Metoda badawcza to wywiad z użytkownikami przestrzeni trzech studiów przypadku, któremu poddano 418 osób. Liczbę respondentów uznaję za wysoce satysfakcjonującą. Metoda badawcza ma charakter oceny heurystycznej wspomaganą badaniem ankietowym (metody jakościowe). Rezultaty badań prezentują wpływ zidentyfikowanych barier na zapewnienie usług ekosystemu wraz z identyfikacją kluczowych aktorów. W prezentacji rezultatów badań dobrze oceniam obie tabele, które syntetyzują relacje: studium przypadku – poziom UGS – bariera – kluczowi aktorzy – wpływ na usługi ekosystemu. Badane bariery to: niepowodzenia rządowe, niewystarczające wsparcie społeczne dla istnienia wybranych UGS, zmiany w planowaniu przestrzennym i działania zniechęcające innych użytkowników przestrzeni. Wnioski z badań ogniskują się wokół konstatacji, że fizyczny dostęp do UGS nie w każdym przypadku jest równy dostępowi do usług ekosystemu, oraz że różne usługi ekosystemu mają odmienny wpływ na trzech poziomach dostarczania UGS. Również podmioty, które odnoszą straty z powodu utraty dostępu do usług ekosystemu, często nie partycypują w podejmowaniu decyzji dotyczących świadczenia UGS. Udowodnienie tych konstatacji stanowi wartość dodaną do bieżącego stanu wiedzy nad polityką ekologiczną, sprawiedliwością środowiskową i kompromisami w zakresie usług ekosystemu.

Podejście wykorzystujące podstawy teoretyczne wypracowane w pierwszym artykule uznaję za właściwe; świadczy to bowiem o spójności rozważań naukowych w rozprawie i dokumentuje powiązanie tematyczne artykułów; ale również stanowi punkt wyjścia dla rozwoju badań empirycznych Doktorantki. Artykuł ten opublikowano w czasopiśmie wydawnictwa Loyola University, czyli jednostki dochowującej bardzo wysokich standardów naukowych. Podobnie jak w pierwszym artykule, tak i w ocenianym, zakres oraz rodzaj wykorzystanej literatury pozwala osiągnięcie celów stawianych tego typu opracowaniom (50 pozycji). W zbiorze cytowanej literatury są opracowania polskich autorów (w j. ang.), które bardzo dobrze osadzają badania w polskiej rzeczywistości. Walorem pracy jest umiejętny i trafny dobór studiów przypadku do oceny kolejnych poziomów świadczenia UGS (ang. *case study vs. UGS level*) i na tym tle identyfikacja barier oraz kluczowych podmiotów.

Podsumowując recenzję drugiego artykułu, Doktorantka wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie jednocześnie uzupełniając lukę w bieżącym jej stanie. Dodatkowo, zaproponowane i przeprowadzone badania dokumentują umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, szczególnie w odniesieniu do badań jakościowych.

eh

Artykuł #3.: *An integrated system of monitoring the availability, accessibility and attractiveness of urban parks and green squares.*

Trzeci artykuł, o charakterze empirycznym, stanowi autorską propozycję monitorowania istnienia, dostępności i atrakcyjności terenów zieleni, w tym parków. Artykuł ten może być zaadresowany nie tylko do środowiska naukowego, ale również praktyki zarządzania miastem. Autorka, wychodząc z rozważań wcześniej ocenianych artykułów, proponuje zestaw 20 wskaźników reprezentujących bariery w świadczeniu UGS na trzech poziomach (A-A-A). Zestaw ten wykorzystuje do oceny 115 parków i skwerów zlokalizowanych w Łodzi. Metoda badawcza zakłada wykorzystanie technik i instrumentów GISowych oraz metod syntetyzacji zmiennych. Jest to zatem podejście ilościowe łączące techniki *stricte* przestrzenne z tymi, które wykorzystywane są często w dyscyplinie ekonomia i finanse. Wnioski koncentrują się wokół stwierdzenia, że bardzo małe parki w centrum miasta są na ogół ogrodzone, brakuje infrastruktury parkowej i rekreacyjnej, a ich użytkownicy są narażeni na różne niedogodności (hałas, zanieczyszczenie powietrza). Z kolei parki z najmniejszą liczbą barier są zazwyczaj duże i zlokalizowane są poza centrum miasta.

Ambicją propozycji systemu monitorowania trzech poziomów świadczenia UGS – jak sygnalizuje Doktorantka – jest uniwersalność, tj. możliwość zastosowania w odniesieniu do innych miast. W tym kontekście, walorem propozycji metodycznej jest wykorzystanie podejścia przestrzennego, które identyfikuje w mikroskali bariery świadczenia UGS. Wykorzystuje jednocześnie dostępne w mieście dane źródłowe. Dodatkowo – w tab. 2 – Doktorantka demonstruje algorytm kalkulacji wskaźników. W mojej ocenie, propozycja metodyczna ma szansę być powtarzana przez innych naukowców, lub podmioty zarządzania miastem. Ma szansę również być rozwijana, gdyż dostrzegam w metodzie pewne zagadnienia wymagające przynajmniej wyjaśnienia ze strony Doktorantki. Otóż, w trzecim zdaniu Wprowadzenia dostrzegam konstatację, że „...świadczenie publicznie istniejących, dostępnych i atrakcyjnych UGS powinno być priorytetowym zadaniem dla władz miasta i planistów.” Uogólnienie takie sugeruje, że UGS powinny być powszechnie dostępne. Wówczas rodzi się pytanie o prywatne UGS i prawo własności: czy do przestrzeni prywatnej wokół zabudowy jednorodzinnej również planiści winni przewidywać dostęp? Innym przypadkiem są zabytkowe parki, które utrzymywane są wraz z ogrodzeniem jako zabytki? Czy ogrodzenie będące barierą w takim przypadku również należy likwidować? Jest to pytanie, czy we wszystkich UBS należy likwidować bariery? Pytanie to zasadne jest w kontekście wskaźnika #11. zakładającego, że barierą jest każdy typ ogrodzenia, czy nawet gęsta zabudowa. Pozostając przy okazji wskaźników, zwracam uwagę na #18 dot. zanieczyszczeń powietrza: czy źródło danych jest uniwersalne, czy charakterystyczne dla Łodzi? W przypadku Krakowa lokalizacja stacji monitoringu powietrza nie pokrywa się ze wszystkimi UGS, jest bowiem tylko kilka stacji? Wracając do kwestii likwidowania barier, Autorka w czwartym akapicie rozdziału Dyskusja (w pierwszym podrozdziale) wyjaśnia, że wysoka intensywność barier wynika z charakteru parku i podaje tu przykład ogrodu botanicznego oraz zoologicznego. Istotnie! Dlaczego taką właściwość rozważanej przestrzeni – oczywistą wszak i uzasadnioną – wartościujemy w metodzie negatywnie jako barierę? I czy takie bariery też należy likwidować? Natomiast w drugim akapicie podrozdziału drugiego w Dyskusji Doktorantka sygnalizuje, że w rozwijaniu systemu monitorowania należy rozważyć, że niektóre tereny zieleni w mieście są własnością

prywatną. W mojej ocenie, ta obserwacja powinna być uwzględniona uprzednio w modelu badawczym i poprzedzona refleksją, jak w systemie monitorowania uwzględniać własność prywatną? Jest to zagadnienie o którym już pisałem i na tyle oczywiste – przynajmniej w mojej ocenie - że mogło stanowić założenie dla metody badawczej, nie zaś jako punkt dyskusji rezultatów badań. Zgłaszane wątpliwości do propozycji systemu monitorowania nie dyskwalifikują metody, gdyż dostrzegam jej walory, a w pierwszej kolejności możliwość identyfikacji UGS i adresowania do tych obszarów instrumentów ekonomicznych (np. wynagradzanie właścicieli prywatnych UGS za znoszenie barier poprzez ulgi podatkowe, dotacje itp.) o czym wspomina Doktorantka w swoim tekście. Wątpliwości te stanowią jedynie głos w dyskusji nad dalszym rozwijaniem metody monitorowania obszarów zieleni.

Podsumowując recenzję trzeciego artykułu i ważąc mocne strony ze słabymi uważam, że dominują mocne. Artykuł dokumentuje oryginalność rozwiązania problemu naukowego poprzez konceptualizację i operacjonalizację systemu monitorowania UGS oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, a w tym przypadku w zakresie badań ilościowych. Dużym walorem pracy jest zastosowanie badań przestrzennych.

Artykuł #4.: *Park availability, accessibility, and attractiveness in relation to the least and most vulnerable inhabitants.*

Artykuł czwarty demonstruje różnice w świadczeniu UGS (parków) w perspektywie koncepcji sprawiedliwości środowiskowej. Artykuł jest kontynuacją poprzednich opracowań: bazuje na wypracowanych założeniach teoretycznych w pierwszym artykule oraz zapowiedzi z trzeciego artykułu (rozdział Dyskusja) o możliwej interpretacji wyników badań na tle koncepcji sprawiedliwości środowiskowej. Artykuł czwarty podejmuje próbę identyfikacji i specyfiki grup społecznych zamieszkujących wokół parków w kontekście barier w istnieniu, dostępności i atrakcyjności parków. Autorka wykazuje, że najbardziej narażeni na występowanie barier byli mieszkańcy o niższym statusie społeczno-ekonomicznym (otrzymujący zasiłki, bezrobotni), dzieci i młodzież, osoby starsze i seniorzy. W rozdziale Dyskusja (drugi akapit) wskazuje również, że w przypadku Łodzi, najbardziej narażone grupy są relatywnie licznie reprezentowane w strukturze społecznej mieszkańców okolic parków. Jednak dostępność do owych parków dla seniorów i osób starszych jest ograniczona ze względu na występujące bariery, co jest zgodne z bieżącym stanem wiedzy w zakresie koncepcji sprawiedliwości środowiskowej. Jednocześnie dla grup najmniej wrażliwych, nie udowodniono istotnych statystycznie korelacji z trzema poziomami świadczenia usług parkowych. Autorka wskazuje, że jest to sprzeczne z wieloma badaniami, które zidentyfikowały takie korelacje. Tu chciałbym zwrócić uwagę, że w tab. 3 brak jest dla tej grupy oznaczenia istotności statystycznej (p), podczas gdy przy wynikach innych korelacji odnajduję oznaczenia (* lub **) wskazujące na poziomi istotności 0,01 lub 0,05. Przyjmuję zatem, że brak (p) oznacza, że poziom istotności statystycznej współczynnika korelacji jest większy od 0,05. W takim układzie oznaczałoby to, że wyniki korelacji dla grupy najmniej wrażliwej nie są istotne statystycznie (co Doktorantka wskazuje); nie natomiast że korelacja nie występuje, więc nie jest tu zasadne porównywanie wyników własnych do zewnętrznych.

Walorem artykułu, jest solidne osadzenie badań w teoretycznych rozważaniach nad zależnościami świadczenia UGS z gospodarką - począwszy od pierwszego akapitu

wprowadzenia w którym zaprezentowano ekonomiczne konsekwencje owych świadczeń. Rozdział drugi otwiera kontekst teorii podaży i popytu dóbr i usług dla wyjaśniania świadczenia UGS. Przy tej okazji, uwagę zwraca wysoka liczba cytowanych publikacji tj. 94 pozycje. Pozytywnym badań jest również przyjęcie w metodzie podejścia statystycznego (korelacja Pearsona) z dodatkowym studium przypadku umożliwiającym wzbogacenie wnioskowania statystycznego. Wartością pracy jest również podrozdział dotyczący ograniczeń stosowanej metody, co świadczy o świadomości naukowej Doktorantki.

Pierwszy podrozdział Dyskusji wskazuje na rekomendacje dla polityki miejskiej w kontekście koncepcji sprawiedliwości środowiskowej. Nieco brakuje mi tu odpowiedzi na pytanie, czy zagadnienie świadczenia UGS jest problemem na tyle ważnym, że winno znaleźć odzwierciedlenie w interwencji publicznej w Łodzi? Czy w strategii rozwoju Łodzi odnaleźć można cele lub zadania adresowane do UGS? Czy może miasto boryka się z większymi problemami np. suburbanizacją i starając się zatrzymać mieszkańców w mieście tworzy warunki zamieszkania odpowiednie dla potencjalnych migrantów (ogrodzone osiedla)? Innym pytaniem jest, czy najbardziej wrażliwe grupy same nie tworzą barier (grupa agreguje osoby uzależnione od substancji psychoaktywnych, bezdomnych; jedna z barier - #12. - dotyczy przestępczości w okolicy parku)? Również do rozwiązania pozostaje problem gapowiczów, tj. grup społecznych chcących korzystać z UGS nie ponosząc kosztów. Temu zjawisku można się przyglądać szerzej, np. w USA mieszkańcy ponoszą opłaty za UGS poprzez wysokie podatki od nieruchomości uzależnione od jej wartości. W Polsce podstawą opodatkowania jest powierzchnia nieruchomości. Zatem, przy jednakowej powierzchni mieszkania, odprowadzana kwota podatku jest taka sama. Zatem w świetle teorii sprawiedliwości środowiskowej nie ma znaczenia przynależność do grupy społecznej w Polsce (wrażliwa vs. najmniej wrażliwa), gdyż każdy odprowadzając tą samą kwotę podatku winien mieć jednakowy dostęp do UGS. Zjawisko gapowicza również nie występowałoby w przedstawianym przypadku. Ale gdy weźmiemy pod uwagę poziom odprowadzanych podatków PIT, które uzależnione są od dochodów, wówczas sytuacja komplikuje się.

Podsumowując recenzję czwartego artykułu uważam, że publikacja dokumentuje ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie ekonomia i finanse. Jest również oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego, gdyż Autorka dokonała konceptualizacji i operacjonalizację badania zależności lokalizacji mieszkańców okolic parków ze świadczeniem UGS. Autorka w artykule dokumentuje również umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, poprzez umiejętne łączenie metod ilościowych z jakościowymi oraz interpretacji uzyskanych rezultatów na tle wybranej koncepcji teoretycznej.

Zakończenie: *Dyskusja i konkluzje.*

Ostatnia część doktoratu podejmuje próbę syntetyzowania dotychczasowego własnego dorobku. Dostrzegam eksponowaną w tym rozdziale spójność serii czterech artykułów. Każdy z nich konsekwentnie wykorzystywał założenia merytoryczne wyprowadzone w pierwszym artykule. Jednocześnie każdy z nich zawierał wartość dodaną rozwijając podejmowany temat. Chodzi tu o konceptualny, operacyjny i konkluzyjny wymiar badań. W efekcie prac, Doktorantka wskazuje, że aspekty instytucjonalne mają bardzo duży wpływ na podaż terenów

zieleni w mieście, a także na dostarczanie usług ekosystemów, co również przekłada się na ograniczenia w dostępie do terenów zieleni i związanych z nimi korzyści dla najbardziej wrażliwych grup mieszkańców. Zaznacza również, iż identyfikacja i klasyfikacja barier, analiza wskaźników i osadzenie tych aspektów w kontekście sprawiedliwości środowiskowej może pomóc decydom i planistom w podejmowaniu decyzji dotyczących tworzenia nowych terenów zieleni oraz właściwego zarządzania już istniejącymi. W mojej ocenie, dorobek teoretyczny i empiryczny Doktorantki należy ocenić jako dojrzały, a rezultaty badań przedstawione w artykułach reprezentują wysoki poziom. Struktura pracy jest spójna, a zakres i rodzaj wykorzystanej literatury właściwy dla rozprawy doktorskiej. Dodatkowo, podjęty temat jest ważny i aktualny dla rozwoju miast oraz dyscypliny.

Zakończenie zawiera również dotychczas nierozwijany satysfakcjonująco przez Doktorantkę (przynajmniej w mojej ocenie) wątek własności gruntów i jego wpływu na świadczenie usług ekosystemów. Obrazowany jest on rysunkiem #1. i omówiony w jednym akapicie poprzedzającym rysunek. W akapicie tym Doktorantka rozważa rezultaty swoich badań na tle teorii praw własności. Zauważa przy tym, że świadczenie UGS zależy nie tylko od uwarunkowań instytucjonalnych, ale także o prawach majątkowych. Rozważania te, uważam za bardzo cenne, szczególnie z uwagi na zgłaszany przeze mnie ich brak w wcześniejszych artykułach. Mogę zatem przyjąć, iż amortyzują nieco moje wcześniejsze uwagi krytyczne. Nieco, gdyż wciąż pozostaję na stanowisku, że we wcześniejszych częściach rozprawy doktorskiej powinna być rozwinięta teoria praw własności, która winna mieć silniejszy wpływ na konceptualizację i operacjonalizację badań. Wówczas interpretowanie rezultatów badań na tle owej koncepcji miałoby większe uzasadnienie i z pewnością stanowiłoby duży wkład w rozwój dyscypliny.

W doktoracie znajdują się również załączniki do rozważań merytorycznych, które zostały wykonane rzetelnie. Dobre warzenie robią tu opracowania kartograficzne.

Podsumowując recenzję ostatniej części rozprawy, należy dostrzec, iż Doktorantka legitymizuje się ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie ekonomia i finanse; a interpretacja rezultatów badań na tle teorii oraz wskazanie na możliwe praktyczne wykorzystanie badań świadczy o umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Koncepcja identyfikacji i klasyfikacji barier świadczenia usług ekosystemów zaproponowana przez Doktorantkę, a dalej jej egzemplifikacja, stanowi o oryginalności rozwiązania problemu naukowego.

Konkluzja

Niewątpliwie rozprawa doktorska ma charakter interdyscyplinarny; przenikają się w niej bowiem dyscypliny: ekonomia i finanse; geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, a nawet nauki o polityce i administracji. W mojej ocenie dominuje dyscyplina ekonomia i finanse, przede wszystkim z uwagi na wpisywanie się rozważań teoretycznych i prac empirycznych w nurt badań nad specyfiką determinant rozwoju lokalnego. Interdyscyplinarność stanowi walor badań, gdyż korzystając z instrumentów badawczych charakterystycznych dla innych dyscyplin (np. badania przestrzenne), możliwym staje się rozwój dyscypliny wiodącej z uwagi na oryginalność rozwiązania problemu naukowego. Tak jest i w przypadku recenzowanego doktoratu. Interdyscyplinarność pracy pozwoliła

na twórczą pracę Doktorantce w konceptualizacji i identyfikacji barier świadczenia usług ekosystemów, co pozwoliło na ocenę dostępu tych usług dla wybranych grup społecznych, oraz stworzenie systemu ich monitorowania możliwego do wykorzystania w koordynowaniu procesów rozwoju miasta. **Uznaję, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska spełnia warunek oryginalności rozwiązania problemu naukowego.**

Rozprawa doktorska posiada również warstwę teoretyczną w dyscyplinie ekonomia i finanse. Z uwagi na formułę doktoratu (cykl powiązanych tematycznie artykułów) teoria ta jest rozproszona w różnych częściach rozprawy. Kumuluje się w artykule #1., ale również jest we wstępie, zakończeniu i pozostałych artykułach. Wiodącą teorią jest koncepcja sprawiedliwości środowiskowej, ale rozważane są również inne koncepcje dyscypliny ekonomia i finanse. W rozprawie odnaleźć można także przegląd dotychczasowego stanu wiedzy nad ekonomicznymi konsekwencjami świadczenia UGS. Rezultaty badań własnych Doktorantka interpretuje na tle owej literatury. Tu również chciałbym zauważyć, że szeroki zakres wykorzystanej literatury oraz jej rodzaj w pełni pozwalają na osiągnięcie celów bibliograficznych stawianych rozprawom doktorskim. Przedstawione rozważania reprezentują wysoki poziom i **spełniają warunek wykazania ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie ekonomia i finanse.** Wysoki poziom rozważań zmusza również i mnie do dyskusji nad odcinkowymi zagadnieniami w rozprawie, stąd też w recenzji sformułowałem kilka punktów, które określam jako słabe strony, czy też braki. Nie należy ich odczytywać jako elementy dyskwalifikujące badania Doktorantki, a jedynie jako głos w dyskusji nad rozwojem badań w podejmowanym temacie.

Ostatnim warunkiem oceny rozprawy doktorskiej jest **umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Warunek ten został w rozprawie doktorskiej udokumentowany.** Poza faktem, iż rezultaty badań zostały opublikowane w prestiżowych czasopismach naukowych, Doktorantka wykazała umiejętności w zakresie operacjonalizacji badań. Na podstawie własnej koncepcji barier świadczenia UGS, zaproponowała metodę ich identyfikacji oraz oceny dostępności dla wybranych grup społecznych wykorzystując przy tym szeroką paletę metod i technik. Doktorantka sprawnie posłużyła się w rozprawie metodami jakościowymi, statystycznymi oraz przestrzennymi. Dodatkowo, posługiwała się techniką studium przypadku, którą trafnie dobierała do badanej sytuacji, tj. poziomu świadczenia usług ekosystemów.

Mając powyższe na uwadze, stwierdzam że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska Pani mgr Magdaleny Biernackiej pt. *"The impact of institutional aspects on the availability, accessibility, and attractiveness of green spaces in Lodz"*, spełnia warunki stawiane rozprawom doktorskim określonym w art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dn. 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 30 sierpnia 2018 r. poz. 1669) i zasługuje na **ocenę pozytywną.** Rozprawa doktorska może być zatem przedmiotem dalszych procedur związanych z nadaniem stopnia doktora w dyscyplinie ekonomia i finanse.

